

DE LEEUWEN VAN SICILIË

Stefania Auci

De leeuwen van Sicilië

Het verhaal van de beroemde familie Florio

Vertaald door Hilda Schraa

2019

AMSTERDAM

Cargo is een imprint van Uitgeverij De Bezige Bij, Amsterdam

Copyright © 2019 Stefania Auci

Copyright Nederlandse vertaling © 2019 Hilda Schraa

Oorspronkelijke titel *I leoni di Sicilia. La saga dei Florio*

Oorspronkelijke uitgever Casa Editrice Nord, Milaan

Omslagontwerp Punchdesign

Omslagillustratie *Palermo. The Cathedral* (kleurenlitho), Collins, William Wiehe
(1862-1951) / Privécollectie / © Look and Learn / Bridgeman Images

Foto auteur Cristina Dogliani

Vormgeving binnenwerk Peter Verwey

Druk Wilco, Zutphen

ISBN 978 90 031 4610 2

NUR 302

uitgeverijcargo.nl

*Voor Federico en Eleonora:
voor de moed, de onbezonnenheid, de angst en de dwaasheid
die we hebben gedeeld op verloren en hervonden dagen.*

Eén verloren slag

Doet alles niet teloorgaan; zucht naar wraak,

Onsterfelijke haat en wil ontembaar,

De moed om niet te bukken of te zwichten:

Dat wordt bedoeld met je nooit overgeven!

JOHN MILTON¹

1 *Het paradijs verloren* van John Milton, Athenaeum-Polak & Van Genep, Amsterdam 2003. Vertaling: Peter Verstegen

PROLOOG

Bagnara Calabria, 16 oktober 1799

Cu nesci, arrinesci.

‘Wie zijn nek uitsteekt, slaagt.’

SICILIAANS GEZEGDE

De aardbeving rijst sissend op uit zee, boort zich door de nacht. Dijt uit, zwelt aan, gaat over in een geraas dat de stilte uiteenrijt.

In de huizen liggen de mensen te slapen. Sommigen worden wakker door het rinkelende vaatwerk, anderen wanneer de deuren beginnen te klapperen. Maar iedereen staat naast het bed zodra de muren trillen.

Geloei, geblaf, gebeden en gevloek. De bergen werpen gesteente en modder van zich af, de wereld kapseist.

De aardschok bereikt de wijk Pietraliscia, krijgt vat op de fundamenten van een huis, schudt ze krachtig heen en weer.

Ignazio opent zijn ogen, uit de slaap gerukt door het getril dat de muren doet schudden. Het lage plafond lijkt boven op hem te vallen.

Het is geen droom. Het is de keiharde werkelijkheid.

Voor hem golft het bed van Vittoria, zijn nichtje, heen en weer tussen de wand en het midden van de kamer. Op de houten bank wiebelt het metalen kistje, het valt met kam en scheermes op de grond.

In het huis weerklinken de kreten van een vrouw. ‘Help, help! Een aardbeving!’

Door die schreeuw staat hij meteen naast zijn bed. Maar Ignazio vlucht niet. Eerst moet hij Vittoria in veiligheid brengen: ze is pas negen, en vreselijk bang. Hij duwt haar onder het bed, veilig voor de vallende kalkbrokken.

‘Hier blijven, begrepen?’ zegt hij. ‘Niet weggaan.’

Het meisje knikt. Van pure angst kan ze geen woord uitbrengen.

Paolo. Vincenzo. Giuseppina.

Ignazio rent de kamer uit. De gang lijkt eindeloos, toch zijn het maar een paar stappen. Hij voelt hoe de muur onder zijn hand terugwijkt, het lukt hem zijn hand er opnieuw tegenaan te leggen, maar de muur beweegt, als een levend iets.

Hij komt bij de slaapkamer van zijn broer Paolo. Door de luiken

valt een streep licht. Giuseppina, zijn schoonzusje, is uit bed gesprongen. Haar moederinstinct heeft haar verteld dat er gevaar dreigt voor Vincenzo, haar zoon van een paar maanden oud, en daardoor is ze wakker geworden. Ze probeert de slapende baby uit de wieg te halen die aan de plafondbalken hangt, maar het rieten mandje is de speelbal van de aardschokken. De vrouw huilt wanhopig, ze strekt haar armen uit naar het wiegje dat heftig slingert.

De sjaal die ze heeft omgeslagen glijdt op de grond en laat haar schouders bloot. ‘M’n jochie! Kom hier, heilige Maria, help ons!’

Giuseppina krijgt de baby te pakken. Vincenzo spert zijn oogjes open en begint te huilen.

In de chaos ontwaart Ignazio een schaduw. Zijn broer, Paolo. Die springt uit bed, grijpt zijn vrouw vast, duwt haar de gang in. ‘Naar buiten!’

Ignazio loopt terug. ‘Wacht! Vittoria!’ roept hij. In het duister onder het bed vindt hij Vittoria, opgerold, haar handen op haar hoofd. Hij tilt haar van de grond en rent weg. Brokken pleisterkalk schieten los van de muur, terwijl de aardbeving maar door blijft bulderen.

Hij voelt hoe het meisje, op zoek naar bescherming, zich krampachtig vastklampt aan zijn hemd, de stof bijna fijnknijpt. Ze krabt hem, zo bang is ze.

Paolo duwt ze de drempel over, de trap af naar beneden. ‘Hier, deze kant op!’

Ze rennen naar het midden van het erf terwijl de aardschok zijn hoogtepunt bereikt. Ze staan met de armen om elkaar heen geslagen, hun hoofden raken elkaar, de ogen stijf dichtgeknepen. Ze zijn met z’n vijven. Ze zijn er allemaal.

Ignazio bidt en beeft, en hoopt. Het gaat voorbij. Het móet voorbijgaan.

De tijd verpulvert, verandert in miljoenen ogenblikken.

Dan komt het geraas, zoals het ook begon, tot bedaren om uiteindelijk helemaal uit te doven.

Even is er alleen de nacht.

Maar Ignazio weet dat die kalmte verraderlijk is. Wat aardbevingen betreft heeft hij al vroeg zijn lesje geleerd.

Hij kijkt op. Hij voelt Vittoria’s paniek dwars door zijn hemd

heen, haar nagels die zich in zijn huid boren, haar trillen.

Hij leest de angst van het gezicht van zijn schoonzusje af, de opluchting van dat van zijn broer, hij ziet hoe Giuseppina de arm van haar man zoekt en hoe Paolo zich losrukt om naar het gebouw te lopen. ‘Godzijdank staat het huis nog overeind. Morgen bij daglicht zien we wel wat de schade is en...’

Op dat moment besluit Vincenzo een keel op te zetten. Giuseppina wiegt en troost hem: ‘Stil maar, mijn liefje, stil maar.’ Ondertussen loopt ze naar Ignazio en Vittoria. Ze is nog steeds doodsbang, Giuseppina. Ignazio merkt het aan haar gejaagde ademhaling, de zweetlucht die zich vermengt met de zeepgeur van haar nachthemd.

‘Vitto’, hoe is het? Gaat het?’ vraagt Ignazio.

Zijn nichtje knikt, maar ze laat het hemd van haar oom niet los, integendeel. Ignazio moet kracht gebruiken om het handje los te maken. Hij begrijpt haar angst: het meisje is wees, het dochtertje van zijn broer Francesco. Francesco en diens vrouw zijn een paar jaar geleden gestorven, het meisje werd toevertrouwd aan de zorg van Paolo en Giuseppina, de enige twee die haar een thuis en onderdak konden bieden.

‘Ik ben hier. Rustig maar.’

Vittoria kijkt hem strak aan, zonder iets te zeggen, dan klampt ze zich aan Giuseppina vast, zoals ze zich net nog aan hem vastklampte, als een drenkeling.

Vittoria woont bij Giuseppina en Paolo sinds die twee getrouwd zijn, iets minder dan drie jaar geleden. Ze heeft hetzelfde karakter als haar oom Paolo: zwijgzaam, trots, gesloten. Maar op dit moment is ze enkel een doodsbang kind.

Angst heeft echter vele gezichten. Zo weet Ignazio dat zijn broer geen tijd zal verdoen met tranen. Nu al staat hij met zijn handen in zijn zij en een grimmige blik het erf op te nemen en de bergen die het brede dal omsluiten. ‘Jezusmina! Hoelang heeft het wel niet geduurd?’

Zijn vraag valt in de stilte. Dan antwoordt Ignazio: ‘Geen idee. Best lang.’ Hij probeert het trillen dat hij vanbinnen voelt te bedwingen. Zijn gezicht staat strak van angst, op zijn kaken de stoppels van een lichte, ruwe baard; smalle, nerveuze handen. Hij is jonger dan Paolo, die er ouder uitziet dan hij is.

De spanning lost op in een soort uitputting, die ruimte biedt aan lichamelijke gewaarwordingen: vochtigheid, misselijkheid, het vervelende gevoel van de stenen onder je voeten. Ignazio is op blote voeten, in zijn nachthemd, vrijwel naakt. Hij veegt het haar van zijn voorhoofd, kijkt naar zijn broer, dan naar zijn schoonzusje.

Het besluit is snel genomen.

Hij loopt naar het huis. Paolo rent achter hem aan, geeft een ruk aan zijn arm. ‘Waar denk je naartoe te gaan?’

‘Ze hebben dekens nodig.’ Ignazio knikt naar Vittoria en Giuseppina, die de baby wiegt. ‘Blijf jij bij je vrouw. Ik ga wel.’

Hij wacht het antwoord niet af. Haastig en tegelijk behoedzaam loopt hij de trap op. Hij blijft in de deuropening staan zodat zijn ogen aan het schemerdonker kunnen wennen.

Borden, huisraad, stoelen: alles ligt op de grond. Vlak bij de broodkist dwarrelt nog een wolk meel naar de vloer.

Hij krijgt een brok in zijn keel: dit is het huis dat Giuseppina als bruidsschat meebracht toen ze met zijn broer Paolo trouwde. Het is hun huis, dat is waar, maar het is ook een warme plek waar hij zich welkom voelt. Het is onthutsend om het zo te zien.

Hij aarzelt. Hij weet wat er kan gebeuren mocht er nog een schok volgen.

Maar dat is maar even. Hij gaat naar binnen, rukt de dekens van de bedden.

Hij loopt naar zijn eigen kamer. Hij vindt zijn tas met gereedschap en raapt hem op. Uiteindelijk vindt hij ook het ijzeren kistje. Hij maakt het open. Zijn moeders trouwring licht op in het duister, lijkt hem te willen troosten.

Hij stopt het kistje in de tas.

In de gang ziet hij Giuseppina’s omslagdoek op de grond liggen: die moet zijn schoonzusje tijdens de vlucht zijn verloren. Zij en die omslagdoek zijn onafscheidelijk: ze draagt hem al vanaf de eerste dag dat ze deel is gaan uitmaken van hun familie.

Hij grist hem mee, loopt naar de uitgang, slaat een kruisje bij het kruisbeeld op de deurpost.

Meteen daarna begint de aarde weer te beven.

—

‘Deze was goddank korter.’ Samen met zijn broer verdeelt Ignazio de dekens, hij geeft er eentje aan Vittoria. Als laatste, de omslagdoek.

Als hij die aan haar teruggeeft, grijpt Giuseppina naar haar nachthemd, voelt ze haar naakte huid. ‘Maar...’

‘Ik vond hem op de grond,’ legt Ignazio uit terwijl hij zijn ogen neerslaat.

Giuseppina mompelt een ‘dankjewel’. Ze wikkelt zich in de stof op zoek naar vertroosting die de vreemde kou kan verdrijven. Een huivering van angst en herinnering.

‘Het heeft geen zin om buiten te blijven.’ Paolo gooit de staldeur open. De koe laat een zwak protest horen als Paolo haar aan de halster meetrekt naar de andere wand en haar daar vastbindt. Vervolgens steekt hij met een vuurslag een lantaarn aan en spreidt stapels hooi uit langs de wanden. ‘Vittoria, Giuseppina, ga zitten.’

Het is een zorgzaam gebaar, dat van zijn broer, Ignazio weet het, maar het klinkt als een bevel. De vrouwen kijken verwilderd uit hun ogen, staren naar de lucht en de weg. Ze zouden de hele nacht buiten op het erf blijven als iemand hun niet vertelde wat ze moesten doen. Dat is de taak van een gezinshoofd. Sterk zijn, beschermen: dat is wat een man doet, en zeker een man als Paolo.

Vittoria en Giuseppina laten zich op een hoop stro neervallen. Het meisje rolt zich op, de gebalde vuisten voor haar gezicht.

Giuseppina kijkt naar haar. Ze kijkt naar het meisje en wil er niet aan denken, maar het geheugen is doortrapt, vals, de herinnering rijst in haar op, grijpt haar bij de keel en sleurt haar mee naar het verleden.

Haar kindertijd. Haar ouders, dood.

De vrouw knijpt haar ogen dicht, verdrijft de herinnering met een diepe zucht. Of probeert dat althans. Ze drukt Vincenzo tegen zich aan, laat dan haar nachthemd wat zakken en meteen valt het kind op de tepel aan. Zijn handjes grijpen de tere huid, de nageltjes laten schrammen achter rond de tepelhof.

Zij leeft, haar zoon leeft. Hij zal geen wees worden.

Ignazio staat doodstil in de deuropening. Hij bestudeert de zij-

kant van het huis. Ondanks de duisternis zoekt hij naar tekenen van verzakking, naar een scheur, een breuk in de muur, maar hij vindt niets. Hij kan het niet geloven, durft bijna niet te hopen dat er *dit keer* niets zal gebeuren.

De herinnering aan zijn moeder is als een windvlaag in de nacht. Zijn moeder die lachte, haar armen naar hem uitstreckte, en hij die als kleine jongen op haar afvloog. Het kistje in zijn tas lijkt opeens loodzwaar. Ignazio haalt het tevoorschijn, pakt de doublé ring eruit. Hij sluit zijn hand eromheen, legt die tegen zijn hart.

‘Mama.’

Hij fluistert het. Het is een gebed, misschien het verlangen naar troost. Naar een omarming die hij al sinds zijn zevende mist. Sinds zijn moeder Rosa stierf. Het was 1783, het jaar van de gesel Gods, het jaar waarin de aarde had gebeefd totdat er van Bagnara niets dan puinhopen waren overgebleven. De allesverwoestende aardbeving die Calabrië en Sicilië had getroffen met duizenden doden tot gevolg, had alleen al in Bagnara in één nacht aan tientallen mensen het leven gekost.

Ook toen waren hij en Giuseppina vlak bij elkaar geweest.

Ignazio ziet haar nog voor zich. Een mager, bleek meisje dat ingeklemd tussen haar broer en zus keek naar twee hoopjes aarde die met één enkel kruis waren gemarkeerd: haar ouders, omgekomen in hun slaap, verpletterd door de brokstukken van hun slaapkamer.

Zelf stond hij naast zijn vader en zijn zusje; Paolo stond iets achter hen, zijn vuisten gebald, een duistere blik op het gezicht van de tiener. In die dagen rouwde niemand alleen om zijn eigen doden: de begrafenis van Giuseppina’s ouders, Giovanna en Vincenzo Saffiotti, had op dezelfde dag plaatsgevonden als die van zijn moeder, Rosa Bellantoni, en met hen waren nog veel meer inwoners van Bagnara begraven. De achternamen waren steeds dezelfde: Barbaro, Spoliti, Di Maio, Sergi, Florio.

Ignazio laat zijn blik op zijn schoonzusje rusten. Op het moment dat Giuseppina opkijkt en haar blik de zijne kruist, begrijpt de jonge man dat ook zij wordt achtervolgd door herinneringen.

Ze spreken een en dezelfde taal, beleven een identieke pijn, dragen een eendere eenzaamheid met zich mee.

—

‘We zouden moeten gaan kijken hoe het met de anderen is.’ Ignazio wijst naar de heuvel voorbij Bagnara. Lichten in het donker duiden op de aanwezigheid van huizen en mensen. ‘Wat is er, wil je niet weten of alles in orde is met Mattia en Paolo Barbaro?’

Er klinkt een lichte aarzeling in zijn stem. Met zijn drieëntwintig jaar is hij een volwassen man, maar toch doet zijn optreden Paolo denken aan dat jongetje dat zich achter hun huis verstopte, nog voorbij de smidse van hun vader, wanneer hun echte moeder hem een uitbrander gaf. Later, met die ándere, de nieuwe vrouw van hun vader, had Ignazio nooit meer gehuild. Het enige wat hij deed was haar vijandig en vol haat aanstaren, en zwijgen.

Paolo haalt zijn schouders op. ‘Nergens voor nodig. Als de huizen nog overeind staan, zal ze niks zijn overkomen. En trouwens, het is nacht en donker, en Pagliara ligt niet naast de deur.’

Ignazio blijft angstig naar de weg uren, en nog verder, naar de heuvels die het dorp omringen. ‘Nee, ik ga kijken wat er gebeurd is.’ Hij slaat het pad in naar het centrum van Bagnara, zijn broer slingert hem een schimpscheut naar zijn hoofd.

‘Kom terug,’ roept hij, maar Ignazio steekt zijn hand op en gebaart van nee, ik ga verder.

Hij is op blote voeten, in zijn nachthemd, maar dat interesseert hem niet: hij wil weten hoe het met zijn zus is. Hij daalt de heuvel af waarop Pietraliscia ligt, en in een mum van tijd is hij in het dorp. Her en der brokken kalk, stukken dak, kapotte dakpannen.

Hij vangt een glimp op van iemand die rent, een wond aan zijn hoofd. Het bloed glanst in het licht van de fakkel waarmee de man zich bijlicht. Ignazio steekt het plein over, slaat de nauwe straatjes in waar het wemelt van de vluchtende kippen, geiten en honden. Een en al chaos.

Op de binnenplaatsen zitten vrouwen en kinderen de rozenkrans te bidden, of naar elkaar te roepen om iets te weten te komen. De mannen zoeken daarentegen naar spades en houwelen, rapen hun tassen met gereedschap bij elkaar, dat is het enige wat hun de garantie

biedt zichzelf te kunnen onderhouden, kostbaarder dan eten of kleren.

Hij klimt omhoog over het pad dat naar de wijk Granaro voert, waar het huis van de familie Barbaro staat.

Langs de weg staan houten en stenen barakken.

Ooit waren dat echte huizen: hij was klein maar kan ze zich nog goed herinneren. De aardbeving van 1783 had ze verwoest. Wie kon, had ze zo goed en zo kwaad als het ging weer opgebouwd met de spullen die hij had weten te redden. Anderen hadden de overblijfselen gebruikt om grotere en mooiere huizen te bouwen, zoals zijn zwager, Paolo Barbaro, de man van Mattia Florio, zijn zus.

De eerste persoon die hij aantreft is dan ook zijn zus, Mattia, ze zit op een bankje, met blote voeten. Donkere ogen, een harde blik, met haar dochtertje Anna, die aan haar nachthemd hangt, en Raffaele, slapend op haar arm.

Op dat moment ziet Ignazio in haar zijn moeder, haar donkere uitstraling. Hij loopt op haar toe, omarmt haar zwijgend. De spanning vreet niet langer aan zijn hart.

‘Hoe is het met jullie? Paolo, Vincenzo? En Vittoria?’ Ze neemt zijn gezicht tussen haar handen, kust hem op zijn ogen. Een snik klinkt door in haar stem. ‘Hoe is het met Giuseppina?’ Ze omhelst hem opnieuw en haar broer ruikt een geur van brood en fruit, een geur van thuis, van zachtheid.

‘Iedereen is veilig, goddank. Paolo heeft haar en de kinderen in de stal ondergebracht. Ik ben gekomen om te zien hoe het met jou is... met jullie.’

Vanachter de woning duikt Paolo Barbaro op. Zijn zwager. Hij voert een ezel aan de halster mee.

Mattia verstijft, Ignazio laat haar los.

‘Ah, mooi. Ik wilde net jou en je broer gaan halen.’ Hij spant het dier voor de kar. ‘We moeten naar de haven om de boot te controleren. Maar dat kan ook alleen met jou.’

Ignazio spreidt zijn armen, laat de deken vallen. ‘Zo? Ik ben half-naakt!’

‘En? Schaam je je?’

Paolo is kort en gedrongen. Zijn zwager Ignazio is juist mager,

heeft een nerveus en jong lichaam. Mattia doet een stap naar voren, strompelend, met twee kinderen die zich aan haar vastklampen.

‘Er liggen kleren in de ladekast. Die kan hij aan...’

Haar man legt haar het zwijgen op: ‘Heb ik jou soms iets gevraagd? Waarom bemoei jij je altijd overal mee? En schiet op, jij, op de kar. Met alles wat er gebeurd is, let niemand op hoe je erbij loopt.’

‘Mattia wilde me alleen maar helpen,’ probeert Ignazio het voor zijn zus op te nemen. Hij kan er niet tegen zijn zus zo met gebogen hoofd te zien staan, een blos op de wangen van pure vernedering.

Zijn zwager springt op de kar. ‘Die mond van mijn vrouw staat nooit stil. We gaan.’

Ignazio staat op het punt hem van repliek te dienen, maar Mattia’s smekende blik houdt hem tegen. Hij weet zelf ook donders goed dat Barbaro voor niets en niemand respect heeft.

De zee is stroperig, inktzwart van kleur en versmelt met de nacht. Zodra ze in de haven aankomen, springt Ignazio van de kar.

Voor hem de door de wind schoongeveegde baai, omsloten door een soort dam van rotsblokken en zand, en liggend in de beschutting van de puntige bergtoppen en van kaap Marturano.

Bij de boten schreeuwende mannen die de lading controleren, touwen aansjorren.

Een drukte van jewelste, het lijkt wel midden op de dag.

‘Kom mee.’ Barbaro loopt richting de uitkijktoren van Koning Roger, waar de zee dieper is. Daar liggen de grotere vaartuigen aange-meerd.

Ze komen bij een platbodem aan. Het is de San Francesco di Paola, een *schifazzo*, de tweemaster, van de Florio’s en van Barbaro. De grote mast wiegt mee op het ritme van de golven, de boegspriet strekt zich uit naar zee. De zeilen zijn gestreken, de tuigage is in orde.

Een streep licht schijnt door het luikgat naar buiten. Barbaro buigt voorover, luistert naar het geknars, zijn uitdrukking houdt het midden tussen verbaasd en geërgerd. ‘Zwager, ben jij dat?’

Het hoofd van Paolo Florio verschijnt in het luikgat: ‘Wie anders?’

‘Weet ik veel! Met alles wat er vannacht gebeurd is...’

Maar Paolo Florio luistert al niet meer. Kijkt nu naar Ignazio: ‘En jij daar! Je hebt niks meer van je laten horen. Je kreeg het op je heupen en bent verdwenen. Kom aan boord, schiet op.’ Dan verdwijnt hij weer in het ruim van het schip en ook zijn broer springt aan boord. Hun zwager blijft aan dek om het bakboord te controleren dat tegen de pier is geslagen.

Ignazio baant zich een weg door het ruim, tussen de kisten en jutezakken door die vanuit Calabrië Palermo zullen bereiken.

Dat is hun werk: handeldrijven, met name over zee. Een paar maanden eerder hadden zich grote veranderingen in het Koninkrijk Napels voltrokken: de koning was verdreven en de opstandelingen hadden de Napolitaanse Republiek opgericht. Een groep edelen en intellectuelen had ideeën over vrijheid en democratie verspreid, net zoals in Frankrijk tijdens de Revolutie, toen Lodewijk xvi en Marie Antoinette onder de guillotine waren geëindigd. Ferdinand en Maria Carolina hadden het slimmer aangepakt en, geholpen door dat deel van het leger dat trouw was gebleven aan Engeland, de historische vijand van Frankrijk, waren ze op tijd gevlucht, voordat de *lazzari*, de gewone mensen, hen in hun razernij onder de voet zouden lopen.

Maar hier, in de heuvels van Calabrië, was slechts de laatste golf van die revolutie aangekomen. Er was gemoord, de soldaten wisten niet meer wie ze moesten gehoorzamen en de bandieten, die altijd al de bergen onveilig maakten, hadden het nu ook op de kooplui langs de kust gemunt. Met al die struikrovers en revolutionairen was reizen over land gevaarlijk en de zee bood, al waren er daar dan geen kerken of herbergen, beslist meer veiligheid dan de wegen in het Bourbonse rijk.

Het is benauwd in het kleine ruim. Cederappels in rieten manden, voor de parfumeurs; vis, hoofdzakelijk stokvis en gezouten haringen. Verder naar achteren, stukken leer in afwachting van de reis naar Messina.

Paolo inspecteert de zakken met koopwaar. In het ruim vermengt zich de geur van gezouten vis met de licht zure geur van het leer.

De specerijen liggen niet in het ruim. Die bewaren ze thuis totdat ze vertrekken. Door de vochtigheid en het zout van de zee zouden ze kunnen bederven, ze moeten met zorg worden opgeslagen. Met

hun exotische namen proef je de smaak al op je tong en doemen er beelden van zon en warmte voor je op: peper, citrien, kruidnagels, tormentil, kaneel. Zij vertegenwoordigen de echte rijkdom.

Ignazio beseft ineens dat Paolo nerveus is. Hij ziet het aan zijn gebaren, merkt het aan zijn woorden, die opgaan in het geklots van de golven tegen de scheepsromp. ‘Wat is er?’ vraagt hij. Hij is bang dat Paolo bonje heeft gehad met Giuseppina. Zijn schoonzusje is allesbehalve een onderdanige, voorbeeldige echtgenote. Maar in ieder geval een vrouw die bij Paolo past. Maar dat is niet wat hem dwarszit, dat voelt hij wel. ‘Wat is er?’ herhaalt hij.

‘Ik wil weg uit Bagnara.’

Die zin valt precies in de vluchtige stilte tussen de ene golf en de andere.

Ignazio hoopt dat hij het verkeerd heeft begrepen. Maar hij weet dat Paolo die wens al vaker heeft geuit. ‘En waarnaartoe?’ vraagt hij, eerder mistroostig dan verbaasd. Hij is bang. Een plotselinge, oeroude angst, een beest met de zure adem van in de steek gelaten worden.

Mattia en Paolo hebben hem altijd gesteund. Nu heeft Mattia haar eigen gezin en wil Paolo weg. Hem alleen laten.

Zijn broer gaat zachter praten. Hij fluistert bijna: ‘Ik zit er eerlijk gezegd al langer over te denken. De aardbeving van vannacht heeft me ervan overtuigd dat het de juiste beslissing is. Ik wil niet dat Vincenzo hier opgroeit, het risico loopt dat hij onder het huis bedolven raakt. En trouwens...’ Hij kijkt hem aan. ‘Ik wil meer, Igna’. Dit dorp is voor mij niet langer genoeg. Dit leven is niet langer genoeg. Ik wil naar Palermo.’

Ignazio opent zijn mond om te antwoorden maar doet ’m ook weer dicht. Hij is van slag, voelt hoe de woorden op zijn lippen besterven.

Zeker, Palermo is een logische keuze: Barbaro en Florio, zoals ze in Bagnara worden genoemd, hebben ginder een *putia*, een nerinkje in specerijen.

Ignazio weet het nog. Het was allemaal zo’n twee jaar geleden begonnen met een magazijntje, een klein pakhuis waar ze de goederen die ze langs de kust kochten, konden opslaan om ze vervolgens op het eiland weer door te verkopen. In het begin was het pure noodzaak

geweest; maar vrij snel daarna had zijn broer Paolo ingezien dat het weleens gunstig voor hen zou kunnen uitpakken; ze zouden meer kunnen verkopen in Palermo, op dat moment een van de grootste havens aan de Middellandse Zee. En zo was dat pakhuis uitgegroeid tot een stapelplaats. En bovendien, zo overpeinst Ignazio, woont er in Palermo een vrij grote gemeenschap Bagnarezen. Het is een levendige, rijke markt, vol kansen, zeker sinds de komst van de Bourbons, die voor de revolutie zijn gevlucht.

Hij knikt met zijn hoofd naar het dek boven hem, waar de stappen van hun zwager weerklinken.

Nee, Barbaro weet het nog niet. Paolo gebaart hem erover te zwijgen.

De eenzaamheid grijpt Ignazio bij de keel.

Op de terugweg wordt er weinig gezegd. Bagnara zit gevangen in een vacuüm, in afwachting van de dag. Als ze in Pietraliscia aankomen, gaan de twee broers de stal binnen. Vittoria slaapt, Vincenzo ook. Maar Giuseppina is wakker.

Paolo gaat naast zijn vrouw zitten, die niet ontspant, op haar hoede blijft.

Ignazio zoekt een plekje in het stro en nestelt zich naast Vittoria. Het meisje zucht diep. Instinctief slaat hij zijn armen om haar heen, maar hij kan de slaap niet vatten.

Het nieuws is moeilijk te aanvaarden. Hoe redt hij dat, in zijn een-tje, hij die nog nooit alleen is geweest?

Het ochtendgloren doorsnijdt de duisternis door de kieren in de deur. Een gouden licht, voorbode van een naderende herfst. Ignazio huivert van de kou: zijn rug en nek zijn stijf, zijn haar zit vol strohalmen. Zachtjes schudt hij Vittoria wakker.

Paolo is al op. Hij snuift, terwijl Giuseppina de kleine wiegt, die opnieuw klaaglijk begint te huilen.

‘We moeten weer naar binnen,’ verklaart Giuseppina strijdlustig. ‘Vincenzo moet verschoond, en zelf kan ik zo ook niet blijven rondlopen. Dat is niet gepast.’

Paolo snuift en gooit de deur wagenwijd open: het zonlicht stroomt de stal binnen. Het huis staat nog overeind en nu, bij daglicht, zien ze wat brokken kalk en enkele kapotte dakpannen. Maar geen scheuren, geen barsten. Giuseppina mompelt een dankgebed. Ze kunnen weer naar binnen.

Ignazio gaat meteen na Paolo het huis in. Achter hem Giuseppina. Hij hoort haar aarzelende voetstappen, wacht, klaar om haar te hulp te schieten.

Ze stappen over de drempel. De keuken ligt vol gebroken spullen.

‘Heilige Moeder Gods, wat een puinhoop!’ Giuseppina houdt de baby stevig vast, die nu onbedaarlijk aan het huilen is. De kleine geeft een geur af die veel wegheeft van bedorven melk. ‘Vittoria, help me. Ruim op, ik kan niet alles alleen doen. Vooruit!’ Het meisje, dat was achtergebleven, komt binnen. Haar blik zoekt die van haar tante maar vindt hem niet. Met samengeperste lippen bukt ze en begint de scherven op te ruimen. Ze gaat niet huilen, dat mag niet.

Giuseppina loopt de gang in waarop de slaapkamers uitkomen. Iedere stap die ze doet is een klacht, een steek in haar hart. Haar huis, haar trots, ligt vol met brokken kalk en kapotte dingen. Het zal haar dagen kosten om alles weer op orde te krijgen.

Als ze in haar slaapkamer komt, wast ze eerst Vincenzo, legt hem dan op het matras zodat ze ook zichzelf kan wassen. De kleine ligt te trappelen, probeert zijn voetje te pakken en laat een helder schaterlachje horen.

‘Schatje van me,’ zegt de moeder, ‘hartje van me.’

Vincenzo is haar *puddara*, haar poolster, haar toeverlaat. Degene van wie ze meer houdt dan van wie ook.

Tot slot trekt ze haar huisschort aan. Over haar schouders de omslagdoek, die ze op haar rug vastspeldt.

Terwijl ze haar zoon weer in zijn wiegje legt, komt Paolo de kamer binnen.

De man gooit het raam open. De oktoberlucht stroomt de kamer binnen, evenals het geruis van de beuken die richting de bergen al rood

beginnen te kleuren. Een ekster krast niet ver van de moestuin die Giuseppina persoonlijk verzorgt. ‘We kunnen niet in Pietraliscia blijven.’

De vrouw bevriest, haar handen nog op het kussen dat ze aan het opschudden is. ‘Hoezo? Is er schade? Waar dan?’

‘Het dak is onstabiel, maar nee, het gaat niet enkel om de schade. We gaan hier weg, weg uit Bagnara.’

Giuseppina gelooft haar oren niet. Het kussen glijdt uit haar handen. ‘Waarom?’

‘Daarom.’ De stem laat geen ruimte voor twijfel: achter die boodschap gaat een onomkeerbaar besluit schuil.

Ze staart hem aan: ‘Wat zeg je nou? Weg uit mijn huis?’

‘Uit ons huis.’

Uit óns huis? wil ze hem vragen. Ze tart hem, klemt haar kaken op elkaar. Dit is mijn huis, denkt de vrouw vol wrok. Van mij, ik heb het meegebracht als bruidsschat toen jij en je vader ook nog geld wilden en steeds meer ook, het was nooit genoeg... Giuseppina weet het nog goed, het getouwtrek om de bruidsschat te bemachtigen die de Florio’s in gedachten hadden, en hoeveel moeite het had gekost om ze tevreden te stellen, terwijl zij juist helemaal niet had willen trouwen. En nu zou hij weg willen? Waarom?

Nee, laat maar, dat wil ze helemaal niet weten. Ze loopt de gang in, vlucht weg uit die kamer, weg van die discussie.

Paolo gaat haar achterna. ‘Er zitten scheuren in de binnenmuren, er zijn dakpannen gevallen. Bij de volgende aardbeving stort alles in en leggen we het loodje.’

Ze komen de keuken binnen. Ignazio weet meteen hoe laat het is. Hij kent de voortekenen van storm en ze zijn er allemaal. Hij geeft Vittoria een teken dat ze weg moet gaan en het meisje verdwijnt naar de trap, naar buiten. Zelf trekt hij zich terug op de gang, maar hij blijft net over de drempel staan: hij vreest Paolo’s reactie en de woede van zijn schoonzus.

Daar zal niet veel goeds van komen, van die ruzie. Bij die twee is nog nooit ergens iets goeds van gekomen.

De vrouw grijpt een bezem om het meel van de vloer te vegen. ‘Dan repareer je het dak: jij bent het gezinshoofd. Of je laat bouwvakkers komen.’

‘Ik kan hier niet blijven om de metselaars in de gaten te houden en ik heb geen tijd om het zelf te doen. Als ik niet vertrek, hebben wij niet te eten. Ik vaar van Napels naar Palermo, maar ik wil niet mijn hele leven een *bagnaroto*, een Bagnarees, blijven. Ik wil meer, voor mezelf en voor mijn zoon.’

Zij slaakt een kreet, die het midden houdt tussen minachting en een onbeschaamde lach. ‘Maar je bent en blijft een *bagnaroto*, al vertrek je naar het hof van de Bourbons. Je kunt niet uitwissen wie je bent, al zwem je in het geld. En jij bent iemand die spullen verkoopt met een *schifazzo*, die je hebt gekocht samen met een zwager die je als een slaaf blijft behandelen.’ Giuseppina gaat druk in de weer met het vaatwerk in de gootsteen.

Ignazio hoort het geluid van tegen elkaar ketsende borden, ziet haar nerveuze gebaren voor zich, hoe haar rug heen en weer schokt, gebogen over het teiltje.

Hij weet hoe ze zich moet voelen: woedend, verward, bang. Angstig.

Precies zoals ook hij zich voelt sinds de afgelopen nacht.

‘We gaan een dezer dagen weg. Je kunt je oma maar beter vertellen dat...’

Er vliegt een bord tegen de grond. ‘Ik ga mijn huis niet uit. Vergeet het maar!’

‘Jouw huis!’ Paolo onderdrukt een vloek. ‘Jouw huis! Je doet niks anders dan me dat voor de voeten werpen sinds we getrouwd zijn. Jij, en jouw familie, en jouw geld. Dankzij mij kun je hier wonen, dankzij mijn werk.’

‘Ja, het is van mij, het is het huis dat mijn ouders me hebben nagelaten. Daar kon jij alleen maar van dromen, van zo’n huis. Je sliep in de hooiberg bij je zwager, weet je nog? Je hebt dukaten van mijn oom en van mijn vader gekregen, en nu bedenk je opeens dat je hier weg wilt?’ Ze grijpt een koperen pan en smijt hem met kracht tegen de grond. ‘Ik ga hier niet weg! Dit is mijn huis! Is het dak stuk? Dan repareren we dat. Jij bent hier toch nooit, jij gaat elke maand weg. Ga, ga maar waar je wilt. Mijn zoon en ik zetten geen stap buiten Bagnara.’

‘Nee. Jij bent mijn vrouw. Het is mijn zoon. Jij doet wat ik je zeg.’ Paolo is ijzig.

Alle kleur trekt weg uit Giuseppina's gezicht.

Ze bedekt haar gezicht met de schort, beukt met haar vuisten tegen haar voorhoofd, met een rauwe woede die eruit moet.

Ignazio zou tussenbeide willen komen, haar en zijn broer willen kalmeren, maar dat kan hij niet doen en hij moet zijn blik afwenden om te voorkomen dat hij het alsnog doet.

'Stuk ongeluk, wil je me nou echt alles afpakken?' snikt Giuseppina. 'Hier heb ik mijn tante, mijn oma, het graf van mijn vader en mijn moeder. En jij wilt dat ik, voor geld, alles achterlaat? Wat voor man ben je eigenlijk?'

'Stop daarmee!'

Zij luistert niet eens naar hem. 'Nee, zeg je? Nee? En waar zou je dan verdomme naartoe willen?'

Paolo bestudeert de terracotta scherven van het bord, schuift er eentje met de neus van zijn schoen opzij. Hij wacht een paar tellen tot haar gesnik wat bedaart en geeft dan antwoord: 'Naar Palermo, waar Barbaro en ik een *aromateria*, een kruidotheek, hebben geopend. Voorlopig is die stad stinkend rijk, heel wat anders dan Bagnara!' Hij loopt naar haar toe, streelt haar arm. 'En in de haven wonen ook streekgenoten van ons, je zou niet alleen zijn.' Het is een onhandig, een beetje ruw, maar liefdevol gebaar.

Giuseppina schudt de hand van haar man van zich af. 'Nee,' raast ze. 'Ik ga niet mee.'

Dan verharden Paolo's lichte ogen: 'Ik ben hier degene die nee zegt. Ik ben je man en jij gaat mee naar Palermo, al moet ik je hier aan je haren wegsleuren tot aan de toren van Koning Roger. Zoek je spullen maar vast bij elkaar. We vertrekken volgende week.'